

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ Α.Ζ. κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 17305/02)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

13 Ιουλίου 2006

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

-Ακριβές αντίγραφο.

Στρασβούργο, 13.7.2006

(υπογραφή) S. NIELSEN – Γραμματέας Τμήματος

Στην υπόθεση Α.Φ. κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα, η σύνθεση του οποίου έχει ως εξής:

Κύριο Λ. ΛΟΥΚΑΪΔΗ, *πρόεδρο,*

Κύριο Κ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

Κυρία F. TULKENS,

Κυρία N. VAJIC,

Κύριο Α. ΚΟΒΛΕΡ,

Κυρία E. STEINER,

Κύριο Κ. ΗΑΖΙΥΕΒ, *δικαστές,*

και τον κύριο S. NIELSEN, *γραμματέα τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 22 Ιουνίου 2006,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 17305/02) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, ένας υπήκοος της οποίας, ο κύριος Α.Φ. («ο προσφεύγων»), προσέφυγε ενώπιον του Δικαστηρίου στις 18 Απριλίου 2002 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Ο προσφεύγων εκπροσωπείται από τον κύριο Γ. Βιτάλη και τον κύριο Κ. Καψάλη, δικηγόρους του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Σ. Σπυρόπουλο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κυρία Σ. Τρέκλη, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Ο προσφεύγων επικαλέστηκε ειδικότερα μία παραβίαση του δικαιώματός του για σεβασμό της περιουσίας του.

4. Η προσφυγή ανατέθηκε στο πρώτο τμήμα του Δικαστηρίου (άρθρο 52 § 1 του κανονισμού). Μέσα σε αυτό, το τμήμα που ανέλαβε να εξετάσει την υπόθεση (άρθρο 27 § 1 της Σύμβασης) συστάθηκε σύμφωνα με το άρθρο 26 § 1 του κανονισμού.

5. Με απόφαση της 6 Μαρτίου 2003, το Δικαστήριο αποφάσισε να κοινοποιήσει στην Κυβέρνηση την αίτηση την ελκόμενη από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 και να κηρύξει την προσφυγή απαράδεκτη κατά τα λοιπά.

6. Την 1^η Νοεμβρίου 2004, το Δικαστήριο τροποποίησε την σύνθεση των τμημάτων του (άρθρο 25 § 1 του κανονισμού). Η παρούσα προσφυγή ανατέθηκε στο πρώτο τμήμα, όπως αυτό ανασχηματίστηκε (άρθρο 52 § 1).

7. Με απόφαση της 9 Δεκεμβρίου 2004, το Δικαστήριο κήρυξε παραδεκτό το υπόλοιπο της προσφυγής.

8. Τόσο ο προσφεύγων όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν έγγραφες παρατηρήσεις επί της ουσίας της υπόθεσης (άρθρο 59 § 1 του κανονισμού).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

A. Έναρξη της υπόθεσης

9. Με μία απόφαση της 4 Μαΐου 1970, η οποία δημοσιεύθηκε στις 19 Μαΐου 1970, οι Υπουργοί Οικονομίας και Δημοσίων Έργων απαλλοτρίωσαν για λόγους δημοσίου συμφέροντος, ήτοι για την κατασκευή μιας εκκλησίας, μία έκταση 594.504 τετραγωνικών μέτρων που βρίσκεται στα Τουρκοβούνια (Αθήνα). Δυνάμει της πράξης

απαλλοτριώσης, η κυριότητα του οικοπέδου μεταβιβάστηκε σε ένα νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, το Ειδικό Ταμείο της Εκκλησίας του Αγίου Σώστη.

10. Στις 17 Νοεμβρίου 1970, το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών όρισε την προσωρινή τιμή μονάδος της αποζημίωσης. Έκρινε ότι, για ένα τμήμα της έκτασης, το ποσό αυτό έπρεπε να ανέλθει σε 500 δραχμές (περίπου 1,46 ευρώ) το τετραγωνικό μέτρο και, για ένα άλλο τμήμα, σε 300 δραχμές (περίπου 0,88 ευρώ) το τετραγωνικό μέτρο (απόφαση αριθ. 1173/1970). Το ποσό παρακατατέθηκε εν αναμονή της αναγνώρισης των δικαιούχων της αποζημίωσης.

11. Το 1971, η αποζημίωση που αντιστοιχεί στα ποσά που καθορίστηκαν από την απόφαση αριθ. 1173/1970 παρακατατέθηκε από το Δημόσιο στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

B. Διαδικασία αναγνώρισης του δικαιώματος κυριότητας

12. Κατά την διαδικασία καθορισμού της πιο πάνω αποζημίωσης, ο πατέρας του προσφεύγοντος παρενέβη επικαλούμενος ένα δικαίωμα κυριότητας κατά ποσοστό 36% ενός οικοπέδου 119.000 τετραγωνικών μέτρων του οποίου ήταν συγκύριος εξ αδιαιρέτου με το Ταμείο Εθνικού Στόλου και το οποίο αποτελούσε τμήμα της επίδικης έκτασης. Ζητούσε επίσης την αναγνώριση του δικαιώματος αυτού κατ'εφαρμογήν της διαδικασίας που προβλέπεται από τα άρθρα 29-33 του νόμου 1731/1939. Το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών απέρριψε το αίτημα αυτό για τον λόγο ότι ο πατέρας του προσφεύγοντος δεν είχε προσκομίσει βεβαίωση που να αποδεικνύει ότι το Δημόσιο δεν προέβαλε δικαίωμα κυριότητας επί της επίδικης έκτασης.

13. Στις 25 Φεβρουαρίου 1971, ο πατέρας του προσφεύγοντος άσκησε αγωγή ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, με την οποία επανέλαβε το αίτημά του να αναγνωρισθεί ως συγκύριος. Ζήτησε

επίσης να αναγνωριστεί δικαιούχος της οριστικής αποζημίωσης που αντιστοιχούσε στην έκταση αυτή.

14. Στις 26 Ιουνίου 1991, το δικαστήριο αναγνώρισε τον πατέρα του προσφεύγοντος συγκύριο εξ αδιαιρέτου κατά ποσοστό 36% 96.610 τετραγωνικών μέτρων της απαλλοτριωθείσας έκτασης και δικαιούχο της σχετικής αποζημίωσης (απόφαση αριθ. 6445/1991).

15. Στις 20 Νοεμβρίου 1991, το Δημόσιο άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής. Επέκρινε το δικαστήριο για εσφαλμένη εκτίμηση των αποδεικτικών μέσων. Στις 27 Ιουλίου 1992, η διαδικασία διακόπηκε εξαιτίας του θανάτου του πατέρα του προσφεύγοντος, αλλά επαναλήφθηκε αφού ο προσφεύγων υποκαταστάθηκε στα δικαιώματα του πατέρα του.

16. Στις 18 Φεβρουαρίου 1994, το Εφετείο επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση (απόφαση αριθ. 1136/1994). Το Δημόσιο άσκησε αίτηση αναίρεσης.

17. Στις 7 Ιουνίου 1996, ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτηση του Δημοσίου (απόφαση αριθ. 832/1996).

Γ. Απόπειρα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς

18. Στις 19 Σεπτεμβρίου και στις 30 Οκτωβρίου 1996, ο προσφεύγων επεχείρησε να συνάψει εξωδικαστική συμφωνία με το Δημόσιο. Πρότεινε στο τελευταίο να του καταβάλει αποζημίωση αντίστοιχη προς την τρέχουσα αξία της έκτασης των 97.610 τετραγωνικών μέτρων. Ο προσφεύγων πρότεινε επίσης στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους να παραιτηθεί από την συγκυριότητα κατά το ποσοστό του 36% εξ αδιαιρέτου με αντάλλαγμα ένα οικόπεδο ευρισκόμενο σε άλλο σημείο στα Τουρκοβούνια. Το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους δέχθηκε την πρότασή του, αλλά αυτή δεν πραγματοποιήθηκε διότι ο δεύτερος συγκύριος (το Ταμείο Εθνικού Στόλου) απαίτησε την ίδια μεταχείριση. Εν τούτοις, στις 14 Μαρτίου

1997, το Υπουργείο Οικονομίας δήλωσε έτοιμο να καταβάλει στον προσφεύγοντα το ποσό που καθορίστηκε ως προσωρινή αποζημίωση, υπό την προϋπόθεση ότι ο προσφεύγων θα δεχόταν να παραιτηθεί από οποιαδήποτε άλλη αξίωση είχε τυχόν κατά του Κράτους.

Δ. Διαδικασία για τον ορισμό της οριστικής αποζημίωσης

19. Στις 2 Αυγούστου 1999, ο προσφεύγων κάλεσε το Πολυμελές Πρωτοδικείο να ορίσει το οριστικό ποσό της αποζημίωσης. Στο υπόμνημά του τόνιζε ότι το ποσό που είχε οριστεί προσωρινά το 1970 έπρεπε να αναθεωρηθεί ώστε να αντιστοιχεί στην τρέχουσα αξία της απαλλοτριωθείσας ιδιοκτησίας. Ο προσφεύγων πρότεινε να οριστεί σε 128.093 δραχμές (περίπου 376 ευρώ) το τετραγωνικό μέτρο.

20. Στις 13 Ιουνίου 2000, το Πολυμελές Πρωτοδικείο απέρριψε την αίτηση του προσφεύγοντος. Έκρινε ότι η ημερομηνία που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον καθορισμό της αξίας της απαλλοτριωθείσας έκτασης ήταν εκείνη του ορισμού της προσωρινής αποζημίωσης, ήτοι η 17 Νοεμβρίου 1970, και όχι εκείνη του ορισμού της οριστικής αποζημίωσης (απόφαση αριθ. 5860/2000).

21. Στις 5 Δεκεμβρίου 2001, ο Άρειος Πάγος επικύρωσε την απόφαση αυτή. Ειδικότερα, κατάληξε ότι το Πολυμελές Πρωτοδικείο δεν είχε παραβιάσει τις διατάξεις του Συντάγματος του 1968 ή του κώδικα απαλλοτριώσεων. Υπενθύμισε ότι η αναπροσαρμογή της αξίας του απαλλοτριωθέντος ακινήτου, μετά την δημοσίευση της πράξης απαλλοτρίωσης, είχε ληφθεί υπόψη μέχρι την πρώτη συζήτηση για τον καθορισμό της αποζημίωσης. Εν τούτοις, έκρινε ότι, όταν είχε ήδη καθοριστεί η προσωρινή αποζημίωση, ο ενδιαφερόμενος μπορούσε να ζητήσει στην συνέχεια τον οριστικό καθορισμό αυτής της αποζημίωσης σε μεγαλύτερο ύψος. Παρά ταύτα, το ποσό αυτό θα έπρεπε να αντανakλά την αξία του ακινήτου κατά τον χρόνο του προσωρινού ορισμού της αποζημίωσης (απόφαση αριθ. 1715/2001).

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ

22. Το άρθρο 21 § 2 του Συντάγματος του 1968 όριζε:

«Ουδείς στερείται της ιδιοκτησίας αυτού, ει μη δια δημοσίαν ωφέλειαν (...) και προηγούμενης πλήρους αποζημιώσεως, ανταποκρινομένης προς την αξίαν του απαλλοτριουμένου κατά τον χρόνον δημοσιεύσεως της πράξεως απαλλοτριώσεως (...). Η μετά την δημοσίευσιν της πράξεως απαλλοτριώσεως ενδεχομένη μεταβολή της αξίας του απαλλοτριουμένου δεν λαμβάνεται υπ'όψιν.»

Σύμφωνα με το άρθρο 9 του νόμου 1731/1939, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 6 του νόμου 3979/1959, η ημερομηνία που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον προσδιορισμό της αξίας του πράγματος είναι εκείνη της πρώτης συζήτησης σχετικά με τον καθορισμό της αποζημίωσης, ανεξαρτήτως του δικαστηρίου ή του δικαστή ενώπιον του οποίου λαμβάνει χώρα η συζήτηση αυτή. Σύμφωνα με την ερμηνεία των διατάξεων αυτών από τα δικαστήρια, ο προσδιορισμός της αξίας του απαλλοτριουμένου γίνεται κατά τον χρόνο καθορισμού του προσωρινού ποσού της αποζημίωσης.

23. Το άρθρο 17 § 2 του Συντάγματος του 1975 ορίζει:

«Ουδείς στερείται της ιδιοκτησίας αυτού, ει μη δια δημοσίαν ωφέλειαν προσηκόντως αποδεδειγμένην, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, πάντοτε δε προηγούμενης πλήρους αποζημιώσεως, ανταποκρινομένης προς την αξίαν του απαλλοτριουμένου κατά τον χρόνον της ενώπιον του δικαστηρίου συζητήσεως περί προσωρινού προσδιορισμού της αποζημιώσεως.»

Μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, προστέθηκε μία νέα παράγραφος στην πιο πάνω αναφερόμενη διάταξη, η οποία έχει ως εξής:

«Αν η συζήτηση για τον οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης διεξαχθεί μετά την παρέλευση έτους από τη συζήτηση για τον προσωρινό προσδιορισμό, τότε για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά τον χρόνο της συζήτησης για τον οριστικό προσδιορισμό.»

24. Τα εφαρμοστέα άρθρα του νομοθετικού διατάγματος 797 της 1^{ης} Ιανουαρίου 1971 περί απαλλοτριώσεων, ορίζουν:

Άρθρο 17

«Ο προσδιορισμός της αποζημιώσεως γίνεται δια δικαστικής αποφάσεως καθορίζουσας μόνον την τιμή μονάδος άνευ αναγνωρίσεως δικαιούχων (...).»

Άρθρο 18

«1. Αρμόδιον να προσδιορίση προσωρινώς την αποζημίωσιν είναι το Μονομελές Πρωτοδικείον εν τη περιφερεία του οποίου κείται το απαλλοτριούμενον (...).»

10. Κατά της αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου περί προσωρινού προσδιορισμού της αποζημιώσεως ουδέν ένδικον μέσον επιτρέπεται.»

Άρθρο 19

«1. Αρμόδιον να προσδιορίση οριστικώς την αποζημίωσιν είναι το Εφετείον εν τη περιφερεία του οποίου κείται το απαλλοτριούμενον (...).

16. Κατά της αποφάσεως του Εφετείου περί οριστικού προσδιορισμού της αποζημιώσεως επιτρέπεται μόνον το ένδικον μέσον της αναιρέσεως.»

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Ι. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΑΡΙΘ. 1

25. Ο προσφεύγων παραπονείται διότι η άρνηση των εθνικών δικαστηρίων να αναπροσαρμόσουν την αποζημίωση της απαλλοτρίωσης που είχε οριστεί το 1970 ώστε να αντανakλά την τρέχουσα αξία της ιδιοκτησίας του, η οποία απαλλοτριώθηκε το 1970, παραβίασε το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1, το οποίο έχει ως εξής:

«Έκαστο φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας του. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί της ιδιοκτησίας του παρά μόνον για λόγους δημόσιας ωφέλειας και σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από τον νόμο και τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου.

Οι προηγούμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα των Κρατών να θεσπίζουν τους νόμους που κρίνουν απαραίτητους για να ρυθμίσουν τη χρήση των αγαθών σύμφωνα με το γενικό συμφέρον και να εξασφαλίσουν την πληρωμή των φόρων ή άλλων συνεισφορών ή των προστίμων.»

A. Επιχειρήματα των διαδίκων

26. Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η απαλλοτρίωση του επιδίκου οικοπέδου ήταν νόμιμη και ότι η αμφισβήτηση των δικαιωμάτων του Δημοσίου επί του επιδίκου οικοπέδου απαιτούσε την εισαγωγή μιας τακτικής δικαστικής διαδικασίας, η οποία, σε κάθε περίπτωση, θα διαρκούσε πολύ εξαιτίας των πολύπλοκων τεχνικών ζητημάτων που θα έθιγε. Η Κυβέρνηση δέχεται την μεγάλη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας για την αναγνώριση του κυρίου της επίδικης έκτασης. Αναφερόμενη στην απόφαση *Βαρυπάτη κατά Ελλάδας* (αριθ. 38459/97, 26 Οκτωβρίου 1999), υποστηρίζει ότι οι περιουσιακές επιπτώσεις της υπερβολικής διάρκειας μιας διαδικασίας αναλύονται μόνον ως η συνέπεια μιας παραβίασης του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης και δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη παρά μόνον για την δίκαιη ικανοποίηση που θα μπορούσε να λάβει ο προσφεύγων μετά την διαπίστωση της παραβίασης αυτής της συμβατικής διάταξης.

27. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι το ποσό της εισπρακτέας αποζημίωσης κατόπιν απαλλοτρίωσης ενός οικοπέδου θα πρέπει να είναι ισοδύναμο της αγοραίας αξίας που αυτό είχε σε μία ημερομηνία κοντινή της ημερομηνίας καταβολής της αποζημίωσης. Εκτιμά ότι η απόρριψη των αιτιάσεων του από τα εθνικά δικαστήρια συνιστά παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1.

B. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

28. Το Δικαστήριο παρατηρεί ευθύς εξ αρχής ότι, στην παρούσα υπόθεση, η αίτηση του προσφεύγοντος σχετίζεται με την άρνηση των εθνικών δικαστηρίων να αναπροσαρμόσουν την επιδικασθείσα το 1970 αποζημίωση, εξαιτίας της απαλλοτρίωσης του οικοπέδου του, έτσι ώστε να αντιστοιχεί στην τρέχουσα αξία της ιδιοκτησίας του. Είναι αληθές ότι η καθυστέρηση τριάντα ενός ετών περίπου για τον καθορισμό του οριστικού ποσού αποζημίωσης της απαλλοτρίωσης προέκυψε, κατά κύριο λόγο, από την διάρκεια της διαδικασίας αναγνώρισης του

δικαιώματος κυριότητας του προσφεύγοντος. Για την Κυβέρνηση, η επίδικη κατάσταση πρέπει μάλλον να εξεταστεί υπό το πρίσμα του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να συνταχθεί προς την άποψη αυτή. Πράγματι, στην υπόθεση *Baruyάτη*, την οποία επικαλείται η Κυβέρνηση, η επικαλούμενη από την προσφεύγουσα ζημία δεν ήταν παρά η δευτερεύουσα συνέπεια της αφύσικης διάρκειας της εν λόγω διαδικασίας. Όμως, στην παρούσα υπόθεση, η επικαλούμενη αιτίαση δεν απορρέει από την διάρκεια της επίδικης διαδικασίας αλλά από την απόρριψη εκ μέρους των αρμοδίων δικαστηρίων της αίτησης αναπροσαρμογής της αποζημίωσης που χορηγήθηκε για την απαλλοτρίωση. Κατά συνέπεια, η επίδικη διαδικασία πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1.

29. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η επίδικη κατάσταση υπάγεται στην πρώτη πρόταση του πρώτου εδαφίου του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1, το οποίο καθιερώνει, γενικώς, την αρχή του σεβασμού της περιουσίας (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao και λοιποί κατά Πορτογαλίας*, αριθ. 29813/96 και 30229/96, §§ 43 και 48, CEDH 2000-I). Επομένως, το Δικαστήριο πρέπει να αναζητήσει αν τηρήθηκε μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος της κοινότητας και των επιταγών της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Νάστου κατά Ελλάδας* (αριθ. 2), αριθ. 16163/02, § 31, 15 Ιουλίου 2005).

30. Η φροντίδα για την εξασφάλιση μιας τέτοιας ισορροπίας αντανακλάται στην διατύπωση ολόκληρου του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1. Ειδικότερα, πρέπει να υπάρχει μία εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του επιδιωκόμενου σκοπού σε οποιοδήποτε μέτρο που στερεί ένα άτομο από την ιδιοκτησία του (*Pressos Compania Naviera S.A. και λοιποί κατά*

Βελγίου, απόφαση της 20 Νοεμβρίου 1995, série A no. 332, σελ. 23, § 38).

31. Προκειμένου να διακριβωθεί αν το επίδικο μέτρο τηρεί την ζητούμενη δίκαιη ισορροπία και, ειδικότερα, αν δεν βαρύνει τον προσφεύγοντα με δυσανάλογο βάρος, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διατυπώσεις αποζημίωσης που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία. Προς τούτο, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι, χωρίς την καταβολή ενός ποσού σε εύλογη σχέση με την αξία του πράγματος, η στέρηση της κυριότητας συνιστά κανονικά μία υπερβολική προσβολή του δικαιώματος για σεβασμό της περιουσίας (βλέπε *Μάλαμα κατά Ελλάδας*, αριθ. 43622/98, § 48, CEDH 2001-II). Ειδικότερα, ο επαρκής χαρακτήρας μιας αποζημίωσης θα βρισκόταν μειωμένος αν η πληρωμή της δεν ελάμβανε υπόψη στοιχεία ικανά να περιορίσουν την αξία της, όπως η πάροδος ενός χρονικού διαστήματος που δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί εύλογο (*Angelon κατά Βουλγαρίας*, αριθ. 44076/98, § 39, 22 Απριλίου 2004 – πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao και λοιποί κατά Πορτογαλίας*, § 54). Στις περιπτώσεις αυτές, το Δικαστήριο εξετάζει κατά κύριο λόγο αν η διοίκηση προέβη στην αναπροσαρμογή του οφειλομένου ποσού για να ισοσταθμίσει την υποτίμησή του εξαιτίας του χρονικού διαστήματος που παρήλθε (βλέπε μεταξύ άλλων, *Akkus κατά Τουρκίας*, απόφαση της 9 Ιουλίου 1997, *Recueil des arrêts et decisions* 1997-IV, σελ. 1309-1310, §§ 29-31).

32. Σε ό,τι αφορά την παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο δεν μπορεί να ακολουθήσει την θέση του προσφεύγοντος, σύμφωνα με την οποία η αποζημίωση της απαλλοτρίωσης πρέπει να επανυπολογιστεί έτσι ώστε να λάβει υπόψη την τρέχουσα αξία του απαλλοτριωθέντος ακινήτου του. Εν προκειμένω, ο Άρειος Πάγος έκρινε, με την απόφασή του αριθ. 1715/2001, ότι το ποσό της αποζημίωσης που οφειλόταν για την απαλλοτρίωση θα έπρεπε να αντανakλά την αξία του πράγματος

κατά τον χρόνο του προσωρινού ορισμού του, το 1970. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να υποκατασταθεί στα ελληνικά δικαστήρια για να καθορίσει το έτος που πρέπει να ληφθεί υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί η αξία του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου και να οριστεί έτσι το οφειλόμενο ποσό (πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Μάλαμα κατά Ελλάδας*, § 51, και *Yıltaş Yildiz Turistik Tesisleri A.Ş. κατά Τουρκίας*, αριθ. 30502/96, § 38, 24 Απριλίου 2003). Κατά συνέπεια, το ποσό της αποζημίωσης που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι εκείνο που ορίστηκε το 1970 από το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών.

33. Το μοναδικό ζήτημα που οδηγείται να εξετάσει το Δικαστήριο αφορά την άρνηση των αρμοδίων αρχών να αναπροσαρμόσουν την αποζημίωση που είχε επιδικαστεί το 1970 προκειμένου να ληφθεί υπόψη το χρονικό διάστημα, το οποίο παρήλθε μέχρι τον οριστικό καθορισμό του από τον Άρειο Πάγο, περίοδος που εν προκειμένω ήταν μεγαλύτερη των τριάντα ετών. Εν προκειμένω, είναι αναμφισβήτητο ότι βρισκόμασε ενώπιον μιας καθυστέρησης αφύσικα μεγάλης στην καταβολή της αποζημίωσης της απαλλοτρίωσης, η οποία έχει ως συνέπεια να επιδεινώσει την οικονομική βλάβη του ατόμου που υπέστη την απαλλοτρίωση και να το θέσει σε μία κατάσταση αβεβαιότητας κυρίως αν ληφθεί υπόψη η υποτίμηση του νομίσματος μέσα σε μία τόσο μεγάλη χρονική περίοδο. Τελικά, μία τέτοια απόσταση μεταξύ της αξίωσης του ενδιαφερομένου κατά τον προσωρινό προσδιορισμό και της αξίας κατά τον οριστικό προσδιορισμό από τον Άρειο Πάγο, προκάλεσε στον προσφεύγοντα μία διακεκριμένη βλάβη που προστίθεται στην απαλλοτρίωση του οικοπέδου του. Το Δικαστήριο εκτιμά κατά συνέπεια ότι η μη αποζημίωση του προσφεύγοντος για την υποτίμηση της οφειλόμενης αποζημίωσης της απαλλοτρίωσης εξαιτίας μιας τόσο σημαντικής απόστασης μεταξύ του προσωρινού προσδιορισμού της και του οριστικού προσδιορισμού της, αλλοίωσε τον επαρκή χαρακτήρα της και, συνεπώς, παραβίασε την δίκαιη ισορροπία

που πρέπει να υφίσταται μεταξύ του γενικού συμφέροντος και του συμφέροντος του ατόμου (βλέπε προς τούτο, πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Μάλαμα κατά Ελλάδας*, § 52).

Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

34. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

35. Ο προσφεύγων υποβάλλει στο Δικαστήριο μία έκθεση πραγματογνωμοσύνης που συντάχθηκε με αίτησή του από τον κύριο Δ. Στασινό, τοπογράφο μηχανικό. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, η υλική ζημία του προσφεύγοντος εκτιμάται σε 62.442.554 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στην τρέχουσα αξία του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου του.

36. Σε ό,τι αφορά την ηθική βλάβη, ο προσφεύγων αξιώνει 60.000 ευρώ.

37. Η Κυβέρνηση σημειώνει ότι το ποσό που θα επιδικαστεί για την υλική ζημία δεν πρέπει να αντανakλά την τρέχουσα αξία του απαλλοτριωθέντος ακινήτου. Η Κυβέρνηση υπολογίζει το ποσό που πρέπει να επιδικαστεί για την υλική ζημία σε 19.490,712 ευρώ. Εξάλλου, η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι καμία αποζημίωση δεν οφείλεται στον προσφεύγοντα για τα συμβάντα προ της 25 Νοεμβρίου 1985,

ημερομηνία της αναγνώρισης του δικαιώματος ατομικής προσφυγής από την Ελλάδα.

38. Σε ό,τι αφορά την ηθική βλάβη, η Κυβέρνηση εκτιμά ότι ένα ποσό 3.000 ευρώ θα συνιστούσε εύλογη αποζημίωση για την αιτία αυτή.

39. Σε ό,τι αφορά την υλική ζημία, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει καταλήξει στην παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 εξαιτίας της άρνησης των εθνικών δικαστηρίων να λάβουν υπόψη το σημαντικό χρονικό διάστημα που παρήλθε μεταξύ του ορισμού της προσωρινής αποζημίωσης και εκείνου της οριστικής αποζημίωσης. Από την διαπίστωση αυτή προκύπτει ότι η πράξη του Δημοσίου, την οποία το Δικαστήριο έκτινε αντίθετη προς το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1, δεν ήταν ούτε η απαλλοτρίωση αυτή καθαυτή του εν λόγω οικοπέδου ούτε ο προσδιορισμός της αποζημίωσης στην παλαιά τιμή, αλλά η άρνηση των εθνικών δικαστηρίων να λάβουν υπόψη τον χρόνο που παρήλθε από τον προσδιορισμό του προσωρινού ποσού της αποζημίωσης του 1970 μέχρι σήμερα. Προς τούτο, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ένα μεγάλο μέρος της περιόδου μεταξύ του 1970 μέχρι σήμερα, εκφεύγει της αρμοδιότητας *ratione temporis* του Δικαστηρίου (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Μάλαμα κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση), αριθ. 43622/98, § 11, 18 Απριλίου 2002).

40. Λαμβανομένων υπόψη των αβεβαιοτήτων, οι οποίες είναι σύμφυτες προς οποιαδήποτε απόπειρα εκτίμησης των πραγματικών ζημιών που υπέστη ο προσφεύγων, και αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης, το Δικαστήριο αποφασίζει να του επιδικάσει, εφάπαξ για την περίοδο από τις 20 Νοεμβρίου 1985, ημερομηνία της αναγνώρισης εκ μέρους της Ελλάδας του δικαιώματος ατομικής προσφυγής, μέχρι τις 5 Δεκεμβρίου 2001, ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης αριθ. 1715/2001 του Αρείου

Πάγου, 40.000 ευρώ, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος επί του ποσού αυτού.

41. Σε ό,τι αφορά την ηθική βλάβη, το Δικαστήριο εκτιμά ότι ο προσφεύγων υπέστη ηθική βλάβη εξαιτίας ειδικότερα της απογοήτευσης που προκλήθηκε από την άρνηση των εθνικών δικαστηρίων να λάβουν υπόψη το χρονικό διάστημα που παρήλθε από το 1970 για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης της απαλλοτρίωσης. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, σύμφωνα με το άρθρο 41, το Δικαστήριο επιδικάζει στον προσφεύγοντα 3.000 ευρώ για την αιτία αυτή, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος επί του ποσού αυτού.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

42. Για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων ζητεί, χωρίς πάντως να προσκομίσει οποιοδήποτε τιμολόγιο ή απόδειξη αμοιβής, 779.930 ευρώ. Αναλύει το ποσό αυτό με τον ακόλουθο τρόπο:

i. 723.074 ευρώ για τις αμοιβές και τα έξοδα σχετικά με την διενέργεια διαφόρων πραγματογνωμοσυνών από το 1974, συμπεριλαμβανομένης και εκείνης που διενεργήθηκε το 2003 από τον κ. Δ. Στασινό, η οποία κατατέθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου,

ii. 56.856 ευρώ για τις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

43. Η Κυβέρνηση απαντά ότι η σύνταξη μιας πραγματογνωμοσύνης για τον υπολογισμό της αγοραστικής αξίας του επιδίκου οικοπέδου δεν ήταν αναγκαία, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της υπόθεσης ενώπιον του Δικαστηρίου. Εξάλλου, η Κυβέρνηση εκτιμά ότι το ποσό που ζητείται για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη είναι υπερβολικό.

44. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης στη βάση του άρθρου 41 προϋποθέτει την απόδειξη της πραγματικότητας και της αναγκαιότητάς τους και, επιπλέον, του εύλογου χαρακτήρα του ύψους τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], no. 31107/96, § 54, CEDH 2000-XI). Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 41 δεν ήταν πολύπλοκο σε βαθμό που να απαιτεί υξμ διενέργεια πραγματογνωμοσύνης από ειδικευμένο γραφείο (βλέπε, *a contrario*, την πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Μάλαμα κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση), § 17). Τούτο ισχύει ακόμη περισσότερο αν ληφθεί υπόψη ότι η πραγματογνωμοσύνη που υποβλήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου υπολογίζει την τρέχουσα αξία της εν λόγω ιδιοκτησίας, ζήτημα που δεν απετέλεσε το αντικείμενο της εξέτασης του Δικαστηρίου. Κατά τα λοιπά, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων δεν προσκομίζει κανένα τιμολόγιο ή απόδειξη αμοιβής που να επιτρέπει τον υπολογισμό των εξόδων με ακριβέστερο τρόπο. Πρέπει επομένως να απορριφθούν οι αξιώσεις του προσφεύγοντος για την αιτία αυτή.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

45. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Αποφαίνεται ότι* υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1.

2. *Αποφαίνεται ότι*

α) το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, 40.000 (σαράντα χιλιάδες πεντακόσια) ευρώ για υλική ζημία και 3.000 (τρεις χιλιάδες) ευρώ για ηθική βλάβη, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται για τον φόρο,

β) από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, το ποσό αυτό θα προσαυξηθεί με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

3. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 13 Απριλίου 2006 κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

(υπογραφή)
Søren NIELSEN
Γραμματέας

(υπογραφή)
Λουκής ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ
Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 25 Αυγούστου 2006

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετρουσόπουλος

